

Cyril Kutlík – Malíř

z křížlické fary

Už jsem v minulosti věnoval pozornost významnému jestřabskému rodákovi Adamu Pičmanovi, který vybudoval dodnes fungující školu ve Velkém Meziříčí. I dnes nahlédneme do osudu jednoho z rodáků této obce. Také on vybudoval životní dílo v jiném městě – dokonce v jiné zemi – a navíc ve stejném oboru jako Pičman, tedy ve školství. Nicméně tentokrát bude vše vonět olejovými barvami, protože nás bude zajímat malíř Cyril Kutlík, rodák z Křížlic.



autoportrét Cyrila Kutlíka (1896)

O národnost Cyrila Kutlíka (1869–1900) se tak trošku přetahují hned tři národy. Narodil se a vystudoval v Čechách (jeho matka Anna pocházela z moravského Prostějova), česky také psal a mluvil. Po otci však pocházel z významného slovenského vlasteneckého rodu a rád tam pobýval, proto jej především Slovensko vnímá za svého. A poslední léta života strávil v Srbsku, kde vedle aktivní umělecké práce začal budovat své životní dílo – vůbec první malířskou školu v Bělehradě, proto si jej rádi přivlastňují také Srbové. Konec konců na tom tolik nezáleží, sám Kutlík se označoval zkrátka za Slovana a v jeho případě je to asi opravdu výstižné.

Z rodu slovenských „Kutlíkovců“

Cyril Kutlík se narodil 29. března 1869 v Křížlicích čp. 63 do velmi zajímavé rodiny, u níž se musíme alespoň krátce zastavit. Už jeho děd Jan Kutlík byl známý evangelický kněz a také literát, napsal několik děl s historickou a náboženskou tematikou. Velmi se angažoval ve slovenském vlasteneckém prostředí, byl blízkým přítelem Ľudovíta Štúra a spoluzakladatelem Matice slovenské. Jeho syn Bohdan, Cyrilův otec, pokračoval v Janových

šlápějích, rovněž vystudoval teologii,
životní cesta jej zavedla do obce Spálov
nedaleko Semil a odtud už byl jen krůček do
Křížlic, kde se roku 1864 stal farářem a zůstal
zde tři desetiletí až do roku 1895.

Šestadvacetiletý Bohdan Kutlík
v tvrdém horském prostředí brzy dospěl
v hotového muže pevných názorů a stal se
významnou osobností obce. Nejenom jako
farář, Kutlík byl velmi aktivní v mnoha
směrech, zasloužil se o vybudování nové fary
a evangelické školy, působil jako člen okresní
školní rady, spolunakladatel časopisu
Evanjelický církevník a v neposlední řadě byl
také aktivní jako spisovatel, přispíval do
několika časopisů, přičemž roku 1881 vydal



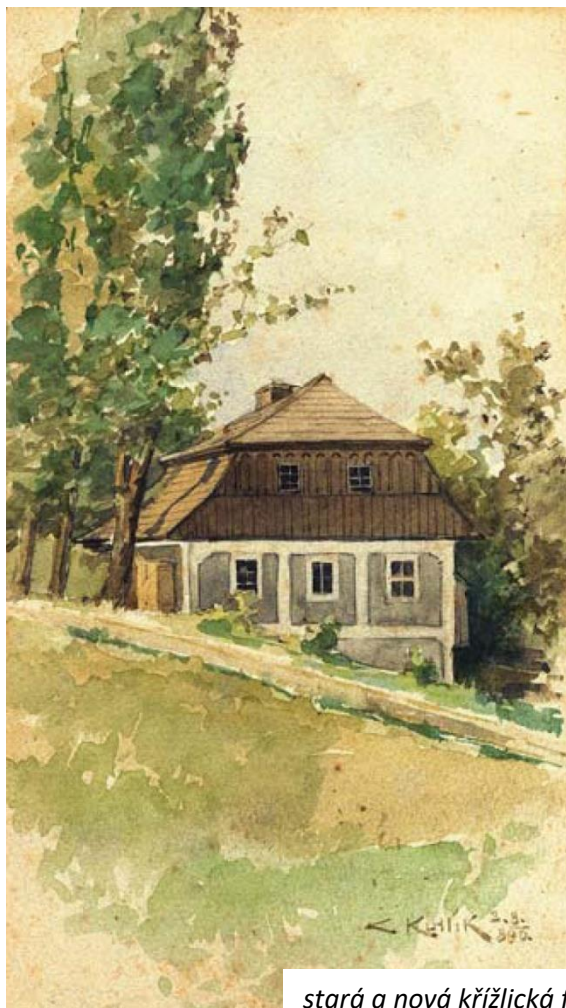
Kutlíkův portrét otce Bohdana (1888)

dílo *Zrcadlo Křížlické neb Dějiny církve ev. ausb. vyznání v Křížlicích*. Vedle intelektuální práce
si zamiloval včely, a dokonce měl přispět k vytvoření vůbec prvního včelařského spolku
v Podkrkonoší.

Měl těžký osobní život, v naší milé obci pohřbil deset svých dětí, některá už takřka
dospělá. Nakonec ze třinácti dětí Bohdana a Anny přežil své rodiče pouze jeden jediný syn.
Farář se po celoživotní službě v roce 1895 rozhodl odejít do ústraní a vrátit se na Slovensko,
přičemž následovalo velké loučení, jež nám přibližuje i dobový článek. „Na pondělí
*velikonoční ohlášeno loučící kázání s církví křížlickou a kostel nemohl pojmouti v sebe všecko
shromáždění. Kdo přišel později, marně se namáhal dostat se dopředu. Kázání založeno bylo
na textu toho dne o učedlnících jdoucích do Emauz...*“ Sám pan farář tehdy řekl, že se
považuje za „*dělníka vysíleného a zesláblého, malátného, který musí býti vystřídán silou
zdatnou a vytrvalou, nemá-li tím vinice Páně trpěti*“. Nechal tehdy vytisknout dvě stovky
brožurek s textem svého loučení, které si lidé rozebrali v kostele s takovou rychlostí, že se na
mnohé zájemce nedostalo. Možná se ještě dnes po domech nějaký výtisk najde.

Druhý den nastalo dojemné loučení. „*Zástupy lidu obkličovaly faru, a někteří
církevníci osobně šli ještě se svým pastýřem rozloučiti se s přáním všeho dobrého, s posledním*

stisknutím ruky nebo políbením. Po hodině nastalo rozejítí a pan farář nemoha sám bolest přemoci, štkaje, promluvil ještě několik slov, která rozechvěla a slzy vyvolala na tvář. Usedli do vozu a zástup hnul se cestou a silnicí, ještě okamžik a odjíždějící žehnal všem i milé vlasti české, připomněl, že v brzku budou mít radost z vítání nového duchovního pastýře – dal hlasem velmi pohnutým ještě s Bohem a povoz odejel.“ Dodejme, že ve funkci jej vystřídal důstojný pan farář Hrejsa z Vilímova.



stará a nová křížlická fara na kresbách Cyrila Kutlíka (1890)

Otec farář a syn umělec

Bohdan Kutlík byl statný energický člověk, jeho slovo mělo pevnou váhu, pokud se pro nějakou myšlenku nadchl, dokázal za ní jít velmi vytrvale, až tvrdohlavě. Byl svérázný, velmi organizačně nadaný, ač někdy také výbušný, možná až cholerický. Ale právě díky tomu všemu za sebou zanechal výraznou stopu. Slovenská historička umění Iva Paštrnáková, největší odbornice na život malíře Kutlíka, připomíná i povahové rysy otce Bohdana: „*Svoje děti vychovával pomerne prísne, samozrejme v súlade s morálnymi zásadami a duchovnými*

hodnotami. Bol však pripravený pomôcť – zastupovaním synov voči úradom, sprostredkovaním objednávok na obrazy, nakoniec i finančnou podporou pri zakladaní maliarskej školy v Belehrade, hoci toto Cyrila stálo viac razy mnoho presviedčania a prosieb, pod hrozbou exekúcií.“ Historik Luděk Rejchrt doplňuje svůj pohled na faráře pod dojmem dochovaného snímku: *„Ze staré zažloutlé fotografie hledí na nás větry ošlehaná tvář s ostrými rysy, energicky dopředu posazenou bradou a bystrýma, neústupnýma očima. Tvář člověka, který není zvyklý ustupovat, a to ani z boje, ani z práce.“*

Bohdan rozhodně neměl radost ze synova rozhodnutí nejít kněžskou cestou (nejen Cyrilův otec a děd byli faráři, ale i několik dalších mužských členů rozvětvené rodiny). Nicméně duchovní cestou se vydal Cyrilův bratr Bohdan ml., což pravděpodobně pomohlo malířovo rozhodnutí u otce prosadit. Musel si sice vyslechnout mnoho argumentů proti těžkému životu umělce, který si zvolil, ale nakonec otec syna v jeho cestě podporoval, jak jen uměl.

Splněný sen na malířské akademii

Cyril si zamiloval malování už jako dítě, dokonce se dochovalo několik jeho dětských kreseb z Křížlic, na nichž je patrné, že jej nezajímal jen dominantní motiv kresbičky, ale třeba i barevně tónované pozadí. U dítěte schopnost rozhodně neobvyklá. Pro umělecký svět měl odjakživa vlohy, hrál s dětmi v místním amatérském divadelním souboru, učil se také na housle. Otec jej poslal studovat gymnázium do Hradce Králové, kde ročníky procházel spíše se střídavými úspěchy. O tom, že už tehdy žil převážně malováním, svědčí i fakt, že si vedl pečlivý seznam všech kreseb, které vytvořil. Díky tomu víme, že se od patnácti let snažil kopírovat malířské mistry, zdá se, že úspěšně, protože některé obrazy úspěšně prodával, aby si přilepšil k otcovskému kapesnému.

Bylo jasné, že jeho životní cesta vede tímto směrem. Jak už bylo řečeno, otec z toho velkou radost neměl, říkal: *„Kdo se krmí nadějí, velmi často hladem umírá.“* Nicméně nakonec synovu přání ustoupil a Cyril si splnil svůj největší sen – roku 1885 se dostal na pražskou Akademii výtvarných umění, kde se stal žákem takových malířských kapacit, jakými byli Antonín Lhota, Viktor Barvitius, Otakar Hostinský nebo František Sequens. Nicméně největší vliv na mladého malíře měl umělec a pozdější rektor akademie Maxmilián Pirner. Pravděpodobně i pod vlivem jeho osobnosti se později sám rozhodl stát učitelem malování.

Není bez zajímavosti, že Cyril na akademii studoval i po boku svého krkonošského přítele a takřka souseda, jednoho z našich nejznámějších krajinářů Františka Kavána. Kutlík byl zjevně nadaným žákem, stal se členem Krasoumné jednoty (později také spolku Mánes), brzy začal dostávat i mimoškolní zakázky od zajímavých lidí, např. hraběte Eduarda Pálffyho. Modelem mu ovšem seděly i ikony českého kulturního života: spisovatel Jaroslav Vrchlický anebo operní pěvec Národního divadla Karel Burian. Fascinovala ho česká historie, nadšeně četl Palackého knihy, z nichž čerpal mnoho témat (Jan Hus, Jan Žižka, Jan Amos Komenský), vedle portrétování si přivydělával krajinářstvím, kreslením pohlednic či ilustrováním tehdy populárních výpravných kalendářů (přes rodinné evangelické zázemí se při práci nevyhýbal ani motivům katolickým, či dokonce židovským). A v neposlední řadě již jako student začal dávat hodiny kresby, čímž se – zatím nevědomky – připravoval na svou pedagogickou dráhu. Vzácné svědectví o osobnosti malíře z této doby podává jeho přítel Jaroslav Augusta, s nímž se seznámil v Humpolci: *„Večer byl na promenádě často k vidění Cyril Kutlík, oblečený do zelenkavého oděvu inženýra-lesníka. Věděl jsem, že je žákem pražské akademie a že je v městské společnosti velmi oblíbený. Bylo slyšet, že nepohrdl vínem, znal mnoho anekdot, uměl lichotit krasavicím, byl to člověk pružný, rozdávající naplno veselí a chvíle společenského veselí, na které se v malém městě chudém na vzrušující životní události dávno zapomnělo.“* Zároveň Augusta zachytil také pomalu se projevující stín na Kutlíkově zdraví: *„Často kašlal, narůžovělý pyl jeho kůže už skrýval stopy zákeřné nemoci. Životní zápasy, problémy s malováním, které pro něj bylo posvátnou věcí, podřývaly jeho vitalitu. Umění bral smrtelně vážně, rád by mu sloužil a žil jím z celého srdce a nekompromisně...“*

Nový domov v Srbsku

Když se Bohdan Kutlík smířil se synovou vášní, rozhodl se ji také propagovat. Není vyloučené, že už jako dvanáctiletý mohl ilustrovat otcův spis *Zrcadlo Křížlické* (ilustrace nejsou signované), jisté však je, že Cyril na tatínkovo přání přispěl kresbou nové křížlické školy do časopisu *Evanjelický církevník* a zachytil hned několik motivů (starou i novou faru, modlitebnu a školu) pro kalendář nazvaný *Hus 1896*. Namaloval také svůj rodný dům a další okolní motivy, díky čemuž máme dochované pohledy na Křížlice očima a štětcem slavného rodáka.

Největším úspěchem této životní etapy mladého umělce bezesporu bylo přijetí jeho největšího dosavadního obrazu *Poslední okamžiky Husovy svobody* na slavnou Jubilejní výstavu v Praze roku 1891. Na díle pracoval velmi dlouho pod osobním dohledem profesora Pirnera a dočkal se i velkých pochval v dobovém tisku (dnes je obraz v majetku České spořitelny v Turnově).

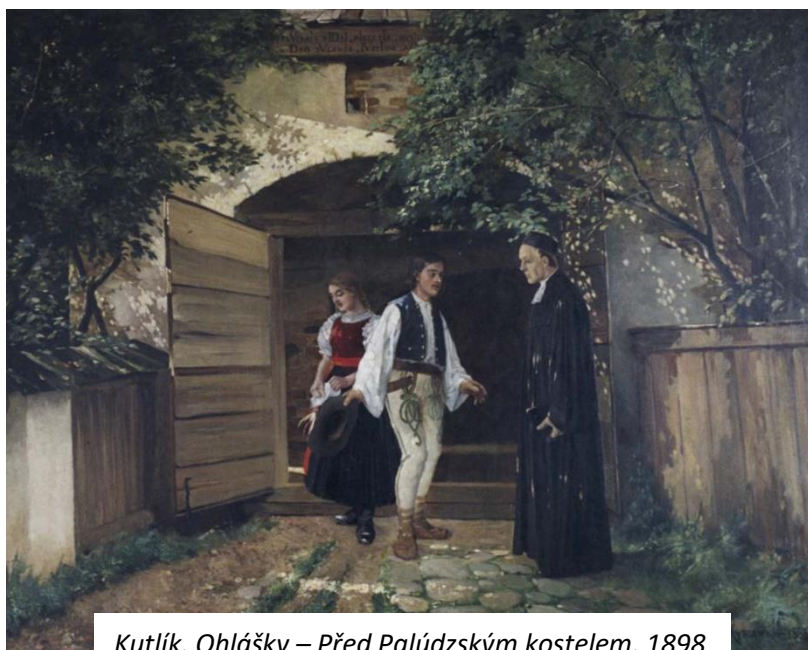


Kutlík, *Poslední okamžiky Husovy svobody*, 1891

Po dokončení akademie Kutlík ještě krátce studoval ve Vídni u profesora Augusta Eisenmengera, ale jeho zdraví se zhoršovalo. Nakonec dal na rady lékařů a v roce 1893 odjel na takřka dva roky do starobylého městečka Arco v Jižním Tyrolsku (tehdy součást rakouské monarchie, dnes severní Itálie), aby ulevil svým nemocným plicím. Ač měl odpočívat, i tady neúnavně maloval, jako by sám tušil, že jeho čas na tomto světě není vyměřený na dlouho. Z Tyrol se nakonec v roce 1895 přesunul do Bělehradu, kde strávil posledních pět let svého života a napnul zde všechny síly k vybudování svého posledního snu – umělecké školy.

Kutlík neobyčejně snadno splynul s bělehradským kulturním prostředím i společností, zjevně se zde cítil opravdu velmi dobře. S výjimkou několika malířů, jež předběhl

s nápadem založení vůbec první malířské školy v celém Srbsku, zde byl skutečně velmi oblíbený. A ve škole pro chlapce i dívky pod jeho osobním vedením také studovalo mnoho pozdějších ikon srbské malby (Dragomir Glišić, Nadežda Petrović, Ljubomir Ivanović, Borivoje Stevanović, Kosta Miličević



Kutlík, *Ohlášky – Před Palúdzským kostelem*, 1898

nebo Milan Milovanović). Pochopitelně to nebyla snadná práce a Kutlík musel překonávat mnohé překážky od shánění peněz, přes čistě byrokratické úkony, až po souboje s výpady zmíněných závistivců, kteří jméno školy poškozovali v očích veřejnosti. Sám mnohdy jistě zapochyboval, zda se vydal správnou cestou a letmý pohled do jeho duše té doby dokresluje jeden z dopisů otci: „Až snad po roce neb po dvou konečně budu moci přijíti /na prázdniny/, pak snad budu dokonalý muž a člověk, a tak se splní má naděje a moje přání, která jsem měl, když mne železný oř před dvěma lety do ciziny unášel. Kolik asi změn nás čeká, Bůh sud! Tolik je jisto, že život je ustavičný boj i bojiště a žádná květinová zahrádka – k tomu náhledu jsem dospěl. A zároveň jsem poznal, že čím živější je kdo povahy, čím více náruživostí má, že tím více boje ho očekává, tím více bídy a proměnlivosti osudu, jehož je každý sám mistrem.“

Šťastný závěr života

Bezpochyby jej však stále úspěšnější škola naplňovala radostí, což podtrhla ještě druhá rovina jeho osobního života. Cyril v Bělehradě poznal Miladu Nekvasilovou, dceru českého architekta Františka Nekvasila, zamiloval se do ní a ona jeho city opětovala. Právě pod dojmem této lásky namaloval jeden ze svých nejznámějších obrazů *Ohlášky – Před*



Kutlík (druhý zleva), s žáky v srbské škole, cca 1899

Palúdzským kosteľem. Vzali se v červenci roku 1899 a na svatební cestu jeli na Slovensko. Cyrilovi zbývalo posledních deset měsíců života, které pro něj pod vlivem něžné zamilovanosti byly jedněmi z nejkrásnějších.

Šťastná láska, již dobře fungující škola a v neposlední řadě další velký profesní úspěch, když byl roku 1900 vybrán mezi úzký okruh srbských malířů, kteří zemi reprezentovali na Světové výstavě v Paříži, to vše jej muselo plnit radostí. Výstava ve Francii nakonec znamenala jeho největší úspěch, protože právě tam si jeho jména poprvé všiml i svět. Bohužel se Cyril v době konání výstavy už z tohoto úspěchu radovat nemohl. 4. dubna 1900 v Bělehradě podlehl tuberkulóze ve věku pouhých jedenatřiceti let. Vše šlo velmi rychle, rodina dokonce ani nestihla přijet včas na pohřeb.



Cyril Kutlík odešel tak mladý, že jeho jméno nakonec nedosáhlo slávy, jakou by si zasloužil, jeho talent byl jistě srovnatelný i s dílem jeho krkonošského přítele, dnes nepoměrně známějšího Františka Kavána. Ač byl Kutlík za svého života mnohokrát oceněn a jeho přínos je dnes dobře zdokumentován zejména díky precizní práci slovenské historičky umění Ivy Pastrňákové (jejíž diplomová práce také posloužila jako hlavní zdroj tohoto článku), přesto se Kutlíkovo jméno z povědomí naší veřejnosti poněkud vytratilo. Neprávem. Mnoho jeho obrazů je dnes ztraceno, jistě mnohé z nich někomu zdobí stěny domů, aniž by jejich vlastníci tušili, jak významný malíř těší jejich oči. Cyril Kutlík dokázal mnoho a dokázal by o moc víc, kdyby zrádná nemoc doslova neudusila jeho plíce. Odešel mladý, na vrcholu tvůrčích sil a Křížlice jsou dodnes pyšné, že tento umělec spatřil světlo světa právě tady.

Lukáš Berný